X. Gamybos ir gavybos vietos
Manufacturing and Mining Sites

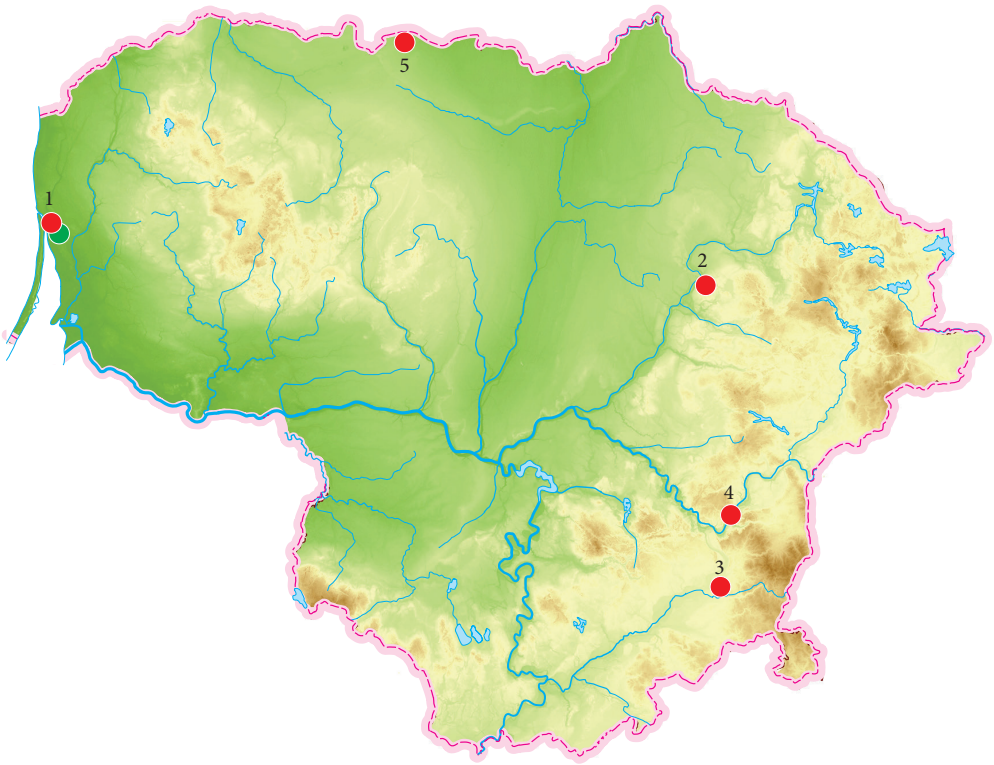

- *Gamybos vieta*
  Manufacturing site
- *Gavybos vieta*
  Mining site

1. *Bandužiai (žr. II)*
2. *Liudiškiai (žr. II)*
3. *Rūdninkai*
4. *Vilnius (ir IX)*
5. *Žagarė*

Linas Kvizikevičius

Krosnys Gedimino prospekte 23, Vilniuje

2017–2018 m. KVP tyrinėjo Vilniaus istorinėje miesto dalyje, vadinamoje Naujamiesčiu (UK 33653), Gedimino prospekte 23, dabartinio „Neringos“ viešbučio kieme ir demontuoto P korpuso vietoje. Žvalgytas maždaug 1350 m^2 dydžio plotas, tirta 318,5 m^2. Tyrimų metu nustatyta, kad didžiojoje kiemo dalyje kultūriniai sluoksniai suardyti klojant inžinerinius tinklus. Kiemo R dalyje aptiktas apie 1,2 m storio nesuardyto kultūrinio sluoksnio plotelis. Po XX a. paklotu asfaltu ir po juo buvusiu XIX–XX a. netašytų akmenų grindiniu rasti supiltiniai sluoksniai, kuriuos sudarė žvyras, kalkės, degtas kalkakmenis, molis ir smulkios raudonos spalvos molio plytų duženos – gamybinės atliekos.

Centrinėje kiemo dalyje, šalia minėto sluoksnio, apie 90 m^2 dydžio plote, 1,2–1,3 m gylyje nuo buvusio kiemo paviršiaus pastebėta raudonos spalvos molio dėmė. Dėmėje ir greta jos aptikta itin ryškios raudonos spalvos plytų duženų, sugriauto (plytų, akmenų, molio) mūro liekanų. Kasant toliau išryškėjo stačiakampio formos gamybinės krosnies kontūras (*krosnis 1*). Degimo kameros užpildą sudarė degti nedideli apsilydę kalkakmenio gabalai – likučiai nuo išdegimo, bei deformuotos plytos bei jų trupiniai. Plytos pagal dydį (28x14x7 cm) datuojamos XVI a. I pusės – vidurio laikotarpiu. Krosnies kameros užpylime aptikta ir viena profiliuota plyta – tokias architektai vadina gotikinio stiliaus plytomis. Iš krosnies užpildo sudėties sprendžiama, kad paskutinio degimo metu krosnyje galėjo būti išdegamas kalkakmenis. Pastarojo klodų yra įžemyje – žvyre (tai yra žaliava buvo čia pat, vietoje). Tačiau neatmetama galimybė, kad apsilydžiusio kalkakmenio gruntas atvežtas iš kitos, kažkur šalimais buvusios krosnies, kurios vieta nelokalizuota. Krosnies vidinės sienos ir grindys buvo aplipusios baltos

1 pav. Krosnies 1 liekanos. S. Rutkovskio nuotr.

Fig. 1. The remains of kiln 1.

2 pav. Krosnies 2 liekanų vaizdas iš viršaus. S. Rutkovskio nuotr.

Fig. 2. The remains of kiln 2 as seen from above.

spalvos gesintų kalkių sluoksneliu. Tai leidžia manyti, kad joje buvo laikomos gesintos kalkės arba krosnyje jos buvo gesinamos – buvo kraunamas išdegtas ir sumaltas, sutrupintas kalkakmenis, pilamas vanduo, maišoma ir ruošiama kalkių masė. Apibendrinant, pirmoji krosnis buvo skirta plytų ir kalkakmenio išdegimui, vėliau panaudota kaip kalkių gesinimo duobė. Krosnis buvo kiek mažesnė už analogišką, aptiktą 2004 m. Gedimino prospekto važiuojamojoje dalyje (*ATL 2004 metais*, 2006, p. 255–261).

Atidengus krosnį (1 pav.) paaiškėjo, kad kameros vidus yra netaisyklingo stačiakampio formos, 5,5x4 m dydžio, į ilgį orientuotas Š–P kryptimi. Kameros kampai buvo užapvalinti juos apmūrijant plytomis. Krosnies sienų storis siekia 1,25 m, išlikęs sienų aukštis – 0,4–2,3 m. Plytų grindyse išlikę du apie 55 cm pločio oro srauto kanalai (grioveliai), orientuoti nuo pakuros, tai yra Š–P kryptimi.

Atliekant žvalgymus buvusio „Neringos“ viešbučio rūsyje, palei viešbučio P sieną pastebėta dar viena maždaug 6x4 m dydžio dėmė. Išvalius nustatyta, kad šioje vietoje būta dar vienos krosnies (*krosnis 2*), kuri smarkiai apnaikinta statant viešbutį. Jos liekanos buvo žemiau viešbučio rūsio grindų lygmens. Atidengta krosnies 2 apatinė dalis – stačiakampio formos 4,4x3,4 m dydžio degimo kamera, orientuota į ilgį R–V kryptimi, ir 90 cm storio krosnies sienos (2 pav.). Krosnies konstrukcija analogiška kitų aplinkui rastų krosnių liekanoms, tačiau ji buvusi kiek mažesnė. Valant šią krosnį rasta smulkių čerpių gabalų, tačiau neaptikta kalkakmenio ir plytų, todėl tikėtina, kad joje buvo išdegamos čerpės.

Pagal 2004 ir 2018 m. tyrimų duomenis, archeologinį ir istorinį šios miesto dalies vystymosi kontekstą, aptiktų liekanų išsidėstymą vienas kito atžvilgiu, buvusių krosnių tipą, statybines medžiagas, buvusią krosnių planinę struktūrą visas gamybinių objektų kompleksas turėtų būti datuojamas XVI a. I puse. Jis susijęs su Vilniaus amatininkų veikla laikotarpiu, kai mieste ir valdovo rūmuose išaugo didžiulis kokybiškų statybinių (pirmiausia čerpių, plytų, kalkių) medžiagų poreikis.

The Kiln at Gedimino Ave. 23, Vilnius

In 2017–2018, roughly 1350 m^2 were surveyed and roughly 318.5 m^2 excavated in the present-day courtyard of the Neringa Hotel and at the site of demolished building P at Gedimino Ave. 23, Vilnius. The remains of two structural ceramics kilns dating to the first half–mid-16th-century were discovered. Roof tiles were fired in one of them (Fig. 2), limestone and bricks in the other (Fig. 1).